
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο του Β. Σάνδρη *Ήταν μια εποχή φωτιάς* έχει την ίδια δομή με το πρώτο βιβλίο του *Πορεία θανάτου* (εκδ. Επίκεντρο 2018), καθώς και αυτό αφορά την ιστορία ανθρώπων που δεν πρωταγωνίστησαν στον Εμφύλιο πόλεμο, αλλά αυτός άφησε επάνω τους χαραγμένα βαθιά τα σημάδια του. Είναι οι μικρές ιστορίες των αφανών που συμπλέκουν τη μοίρα τους με τις αποφάσεις των ηγεσιών. Οι αφηγήσεις τους δίνουν στον αναγνώστη μια διάσταση του Εμφυλίου πολέμου εντελώς άγνωστη, καθώς αυτή δεν καταγράφεται ούτε στα επίσημα αρχεία ούτε στα απομνημονεύματα των πρωταγωνιστών. Μέσα από τις σελίδες του παρόντος βιβλίου αναδύεται πάνω απ' όλα ο ανθρώπινος πόνος και η αγωνία για τη ζωή μικρών παιδιών που μεγάλωσαν σε ένα περιβάλλον που το διέκρινε η αγριότητα της απουσίας. Η απουσία του πατέρα ή της μητέρας ή και των δύο, η απουσία των παιδικών φίλων και της παιδικής ανεμελιάς, η απουσία του οικείου χώρου. Σε τελική ανάλυση, η απουσία του ανήκειν.

Οι αφηγήσεις είναι σπαρακτικές: «...αλλά αυτή που δεν θυμάμαι καθόλου είναι η μάνα μου. Πέθανε όταν ήμουν τεσσάρων χρόνων και δεν υπάρχει μια φωτογραφία. Ρωτούσα τους χωρικούς και μου έλεγαν ότι ήταν ωραία κοπέλα!...».

«Με τον πατέρα μου μια φορά αντάμωσα μόνο. Μια και μοναδική!...»

«Μάνα εδώ, μάνα εκεί... είχε επιστρατευθεί. Εγώ ήμουν ένα παιδί χωρίς παπούτσια, χωρίς παντελόνια, ξεβράκωτο, ένα μουσαμά από πάνω και όλα ήταν απέξω. Νηστικό, ψείρα, δεν καταλάβαινα τι γινόταν στον κόσμο εκείνη την εποχή!»

Κι όμως αυτά τα παιδιά σώθηκαν, καθώς βρέθηκαν στις παιδοπόλεις και σε διάφορα κοινωνοφελή ιδρύματα της περιοχής. Ο πατέρας είτε στο βουνό για να γλιτώσει από τις διώξεις των αντικομμουνιστικών ομάδων είτε στις πόλεις για να γλιτώσει από τους αντάρτες γιατί τον θεωρούσαν «αντιδραστικό». Η μάνα, αν υπήρχε, έπρεπε να θρέψει πολλά στόματα. Τότε οι οικογένειες στα χωριά είχαν πέντε και έξι παιδιά. «*Στην Λάρισα στην παιδόπολη είδα για πρώτη φορά φως. Να πατάς ένα κουμπί και να βγαίνει φως...*». «*Φασόλια φάγαμε κι ελιές. Και ήταν τόσο ωραία! Εγώ δεν είχα δει ελιές...*».

Άλλα παιδιά τα οποία είτε παραδόθηκαν στους αντάρτες με τη βούληση των γονέων τους είτε αυτοί τα πήραν με τη βία, βρέθηκαν στις λαϊκές δημοκρατίες που έβγαιναν μέσα από τα ερείπια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Και αυτά σώθηκαν, τα περισσότερα σπούδασαν και κάποια στιγμή, μετά από χρόνια, ξανάσμιζαν με τους γονείς τους. Όχι όλα.

Ο συγγραφέας θέτει ένα απαγορευμένο θέμα για τους ιστοριογράφους της Αριστεράς. Την επαναδιαλογή. Τι ήταν η επαναδιαλογή; Ήταν ο διαχωρισμός των παιδιών που βρέθηκαν στις λαϊκές δημοκρατίες, ενώ μαίνονταν οι μάχες στην Ελλάδα, σε αυτά που δεν μπορούσαν να πολεμήσουν και σε αυτά, κυρίως 15χρονα και 16χρονα που μετά από μια εκπαίδευση αποστέλλονταν στα πεδία των μαχών. Μόνον από την Πολωνία και τη Γιουγκοσλαβία εστάλησαν στα πολεμικά μέτωπα περίπου 2.000 παιδιά, όπως καταθέτει ο συγγραφέας. Τα περισσότερα δεν γύρισαν πίσω. Το πρόβλημα των εφεδρειών έπρεπε να λυθεί με κάθε τρόπο! Ένα πρόβλημα που το είχε οξύνει η εκκένωση ολόκληρων περιοχών από τον Εθνικό Στρατό. Είχαν δημιουργηθεί μεγάλες νεκρές ζώνες στις οποίες δεν υπήρχε ζωή. Οι κάτοικοί τους στοιβάζονταν στα περίχωρα των μεγάλων πόλεων, σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Όμως ζούσαν χωρίς τον

φόβο της επιδρομής των ανταρτών, ελπίζοντας πως μετά το τέλος των μαχών θα επέστρεφαν στον τόπο τους.

Στα χρόνια του Εμφυλίου πολέμου, στα χωριά, οι κάτοικοι δεν γνώριζαν ούτε από μαρξισμό ούτε από δημοκρατία. Σε ποιο στρατόπεδο θα βρεθούν ήταν θέμα τύχης που καθόρισε την υπόλοιπη ζωή τους. Χιλιάδες μικρές ανθρώπινες τραγωδίες συνέθεσαν την εικόνα του Εμφυλίου πολέμου. Αυτές καταγράφει στο βιβλίο του ο Β. Σάνδρης, παράλληλα με την εμπεριστατωμένη παρουσίαση των σημαντικότερων μαχών αυτής της περιόδου. Η μάχη του Μετσόβου, της Φλώρινας, των Μεταξάδων, της Κόνιτσας, η πορεία της Νιάλας με την τραγική κατάληξή της, η πολύνεκρη μάχη της γέφυρας του Κοράκου, όλα αυτά περιγράφονται με άρτιο τρόπο από τον συγγραφέα, έτσι ώστε ο αναγνώστης να γνωρίζει και το πολεμικό τοπίο μέσα στο οποίο έζησαν αυτοί που αφηγούνται.

Όταν ο αναγνώστης διαβάσει και την τελευταία σελίδα αυτού του βιβλίου θα έχει μια πληρέστερη εικόνα του Ελληνικού Εμφυλίου πολέμου. Τις ιστορίες των μαχών μάς τις περιέγραψαν οι πρωταγωνιστές τους. Ο Β. Σάνδρης, δίνοντας τον λόγο στους αφανείς να περιγράψουν αυτά που έζησαν, αυτά που άκουσαν, διασώζει στιγμές της βιωματικής μνήμης βάζοντας το λιθαράκι του στην Ιστορία του Εμφυλίου πολέμου.

Σάκης Μουμτζής